

Eduskunta, Lakivaliokunta

LAUSUNTO

5.12.2024

Viite: lakivaliokunnan kokous tiistaina 10.12.2024 klo 10.00 (HE 152/2024 vp)

EOAK/6522/2024

HALLITUKSEN ESITYS EDUSKUNNALLE LAEIKSI OIKEUDENKÄYMISKAAREN JA TUOMIOISTUINMAKSULAIN 5 §:N MUUTTAMISESTA

Eduskunnan lakivaliokunta on pyytänyt eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian asiantuntijaa kuultavaksi ja kirjallista asiantuntijalausuntoa yllä mainitusta hallituksen esityksestä.

Esityksen mukaan korkeimman oikeuden mahdollisuuksia ennakkopäätösten antamiseksi kehitettäisiin säätämällä kahdesta uudesta keinosta ennakkopäätöksen saamiseksi. Ensinnäkin muutoksenhakuasiassa, jossa hovioikeus ei ole myöntänyt jatkokäsittelylupaa, korkein oikeus voisi jatkossa ottaa ensin tarkasteltavakseen asiassa ilmenevän ennakkopäätösluonteisen kysymyksen ja vasta sen ratkaistuaan harkita, onko asialle tarpeen myöntää jatkokäsittelylupa (hyppyvalituslupa). Toiseksi käräjäoikeus, hovioikeus tai markkinaoikeus voisivat siirtää käsiteltävänä olevassa asiassa ilmenevän ennakkopäätöskysymyksen erikseen korkeimman oikeuden ratkaistavaksi (ennakkopäätöskysymysmenettely).

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan jo ensi vuoden alussa.

Lain tarkoituksesta

Esityksen tavoitteena on edistää korkeimman oikeuden mahdollisuuksia antaa ennakkopäätöksiä (prejudikaatteja) ja siten huolehtia lainkäytön yhtenäisyydestä ja oikeuskäytännön ohjaamisesta. Tarkoituksena on, että esitetyt keinot ohjaisivat aikaisempaa tehokkaammin ennakkopäätösluonteisia kysymyksiä alemmista tuomioistuimista korkeimman oikeuden ratkaistavaksi tilanteessa, jossa viimeisten 15 vuoden aikana korkeimpaan oikeuteen saapuneiden asioiden määrä on laskenut.

Esityksen tavoite on sinänsä kannatettava, kuten esitetyt keinotkin, mutta tuon kuitenkin tässä yhteydessä esiin sen, ettei muutoksilla vaikutettaisi kaikkiin syihin, jotka ovat tehokkaan prejudikaattituotannon esteenä. Nostan tässä yhteydessä esiin kaksi seikkaa, jotka nähdäkseni vaikuttavat korkeimman oikeuden mahdollisuuksiin täyttää perimmäistä tehtäväänsä ennakkopäätösten antajana:

- a) Tuomioistuinkäsittelyyn saatettujen (ja pääkäsittelyyn etenevien¹) riita-asioiden vähentynyt määrä.
- b) Syyttäjien valituslupahakemusten alhainen määrä.

Kesäkuussa 2024 julkaistun EU:n oikeusalan tulostaulun The 2024 EU Justice Scoreboard [COM\(2024\) 950](#) mukaan (Figure 14) Suomi on viimeisellä sijalla vertailussa, joka koskee alioikeuksissa vireillä olleiden riitaisten riita-asioiden väkilukuun suhteutettua määrää EU-maissa (incoming civil and commercial litigious cases). Ero muihin jäsenmaihiin on huomattava. Vireille pantujen riitaisten siviiliasioden vähäinen määrä luonnollisesti näkyy myös korkeimpaan oikeuteen saapuneiden valituslupahakemusten määrissä. Vähäinen laajojen riita-asioiden määrä johtunee keskeisesti nykyprosessin kalleudesta ja hitaudesta.

Rikosasioissa syyttäjien toiminnalla rikosprosessin moottorina on keskeinen merkitys vielä korkeimmassa oikeudessaakin. Syyttäjät ovat hakeneet viime vuosina valituslupia seuraavasti (suluissa kaikkien korkeimpaan oikeuteen saapuneiden valituslupahakemusten määrä rikosasioissa):

- 2020 27 jutussa (884)
- 2021 37 jutussa (936)
- 2022 27 jutussa (973)
- 2023 50 jutussa (952)

Vastaavat luvut olivat 10 vuotta aikaisemmin seuraavat:

- 2010 48 jutussa (1026)
- 2011 51 jutussa (1082)
- 2012 45 jutussa (1067)
- 2013 54 jutussa (985)

Syyttäjälaitoksen resurssien niukkuus lienee johtanut siihen, että muutoksenhaku korkeimpaan oikeuteen näyttäytyy syyttäjille käytännössä sellaisena ylimääräisenä työnä, jonka edelle muut tehtävät priorisoidaan. Vuoden 2023 luku 50 on kuitenkin olennaisesti parempi kuin sitä

¹ Suurin osa laajoista riita-asioista päättyy käräjäoikeuden vahvistamaan sovintoon valmisteluistunnossa.

edeltäneinä vuosina. Vuonna 2024 syyttäjät ovat niin ikään hakeneet 26.11. mennessä valituslupaa 39 asiassa.

Kun syyttäjät hakevat valituslupaa, he saavat sen tilastollisesti arvioiden huomattavasti useammin kuin muut hakijat rikosasioissa. Näin ollen syyttäjien muutoksenhakuaktiivisuudella on rikosasioiden prejudikaattituotannon kannalta suurempi merkitys kuin pelkkien hakemuserien perusteella voitaisiin arvioida. Rikosasioissa on viime vuosina myönnetty noin 70 valituslupaa vuosittain.

Hyppyvalituslupa (oikeudenkäymiskaari 30 luku 3 a §)

Muutoksenhakua hovioikeudesta korkeimpaan oikeuteen koskevaan oikeudenkäymiskaaren 30 lukuun ehdotetaan lisättäväksi uusi 3 a §, jossa säädettäisiin hyppyvalitusluvasta korkeimmassa oikeudessa. Jos valitus korkeimmassa oikeudessa koskisi jatkokäsittelyluvan myöntämistä hovioikeudessa ja käsillä olisi prejudikaattikysymys, jonka ratkaiseminen on tarpeen oikeuskäytännön ohjaamiseksi, korkein oikeus voisi valitusluvan myöntäessään tai valitusta käsitellessään päättää, että se ratkaisee prejudikaattikysymyksen suoraan korkeimmassa oikeudessa. Jatkokäsittelyluvan käsittelyä jatkettaisiin prejudikaattikysymyksen ratkaisemisen jälkeen.

Ehdotettu menettely vaikuttaa sinänsä tarkoituksenmukaiselta ja lähtökohdiltaan hyvin perustellulta. Hallituksen esityksen perusteella jää kuitenkin jossain määrin epäselväksi, mitä ehdotetussa säännöksessä tarkoitetaan jatkokäsittelyluvan myöntämistä koskevan kysymyksen käsittelyn jatkamisella sen jälkeen, kun ennakkopäätöskysymys on ratkaistu. Hallituksen esityksessä (s. 19) järjestelyä kuvataan sinänsä yksinkertaisesti seuraavasti:

- ”Jos korkeimman oikeuden ratkaisu vastaisi käräjäoikeuden ratkaisua, jatkokäsittelyluvan myöntäminen ei yleensä olisi tarpeen, vaan asia voisi muuten jäädä käräjäoikeuden ratkaisun varaan.”
- ”Jos taas korkeimman oikeuden ratkaisu poikkeaisi käräjäoikeuden ratkaisusta, jatkokäsittelyluvan myöntäminen hovioikeuteen olisi yleensä tarpeen.”

Menettelyn etenemistä tai yksityiskohtia eri tilanteissa ei ole edellä todetun lisäksi hallituksen esityksessä tai sen taustalla olevassa korkeimman oikeuden muistiossa juurikaan avattu. Menettelyn yksityiskohtia on kuitenkin syytä pohtia hiukan tarkemmin vaikkapa hallituksen esityksessä (s. 17 ja 18) esimerkkinä käytetyn oikeudenkäynnin viivästymisen hyvittämistä koskeneen tapauksen avulla. Tapaus soveltuu esimerkiksi hyvin, koska siinä on annettu kaksi prejudikaattia ([KKO 2020:94](#) ja [KKO 2023:26](#)). Ensimmäinen ratkaisu koski jatkokäsittelyluvan myöntämistä ja jälkimmäinen ratkaisu sitä prejudikaattikysymystä, jonka perusteella jatkokäsittelylupa olisi pitänyt hovioikeudessa myöntää ennakkopäätösperusteella. Hallituksen esityksen mukaan (s. 18) korkein

oikeus olisi asiaa hovioikeuteen palauttamatta voinut ratkaista prejudikaattikysymyksen lopullisesti jo ensimmäisellä käsittelykerralla, jos hyppyvalituslupamenettely olisi ollut käytössä.

Mainitussa asiassa oli kysymys siitä, oliko A:lla, joka ei ollut rikosasian asianomistajana esittänyt oikeudenkäynnissä rangaistus- tai korvausvaatimusta, oikeus oikeudenkäynnin viivästymisen hyvittämisestä annetussa laissa (hyvityslaki) tarkoitettuun hyvitykseen. Muutoksenhakuprosessin vaiheet olisivat kyseisessä asiassa voineet olla seuraavat, mikäli nyt ehdotettu laki olisi ollut voimassa:

- 1) Hovioikeus ei myönnä jatkokäsittelylupaa A:lle, jonka viivästymishyvitysvaatimus oli käräjäoikeudessa hylätty.
- 2) A hakee korkeimmasta oikeudesta valituslupaa hovioikeuden jatkokäsittelyluparatkaisuun. (Muiden asianosaisten osalta käräjäoikeuden ratkaisu on jäänyt lainvoimaiseksi).
- 3) Valituslupahakemusta käsitellessään korkein oikeus (kaksijäseninen kokoonpano) havaitsee hyvän prejudikaattikysymyksen, myöntää A:lle valitusluvan ja päättää, että prejudikaattikysymys ratkaistaan suoraan korkeimmassa oikeudessa.
- 4) Asia etenee korkeimmassa oikeudessa viisijäseniselle (tai vahvennetulle) jaostolle, joka päättää
 - a) toisin kuin käräjäoikeus, että A:lla on oikeus viivästymishyvitykseen tai,
 - b) kuten käräjäoikeus, ettei A:lla ole oikeutta viivästymishyvitykseen.
- 5) Prejudikaattikysymyksen tultua ratkaistuksi viisijäseninen jaosto (tai kolmijäseninen jaosto) päättää, tulisiko käräjäoikeuden ratkaisuun, jolla viivästymishyvitysvaatimus on hylätty, myöntää jatkokäsittelylupa ja asia mahdollisesti palauttaa hovioikeuteen.

Edellä kuvatun käsittelyjärjestyksen viimeisen vaiheen sisältö herättää pohdintoja sen suhteen, voiko jatkokäsittelylupaharkinta enää olla tarpeen, jos korkein oikeus on jo aineellisesti ratkaissut asian kokonaisuudessaan.

Korkeimman oikeuden ratkaisu ([KKO 2023:26](#)) esimerkkitapauksen prejudikaattikysymykseen vastasi edellä kuvattua vaihtoehtoa 4 b (A:lla ei ollut oikeutta hyvitykseen). Ehdotetun lain voimassa ollessa korkein oikeus olisi tätä lopputulosta vastaavasti hyväksynyt käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen kokonaisuudessaan. Ehdotetun pykälän sanamuodon mukaan jatkokäsittelyluvan myöntämistä koskevan kysymyksen käsittelyä olisi kuitenkin vielä tämän jälkeen jatkettu siitä huolimatta, että asia oli jo aineellisesti ratkaistu korkeimmassa oikeudessa. Jatkokäsittelyluvan käsittelyn jatkaminen voisi ilmeisesti tällaisessa tilanteessa tarkoittaa käytännössä vain sen toteamista, että jatkokäsittelylupaa ei myönnetä (tai että lausunnon antaminen jatkokäsittelyluvan myöntämisestä raukeaa), koska asia olisi jo tullut ratkaistuksi kaikilta osin korkeimmassa oikeudessa.

Mikäli korkein oikeus olisi esimerkkitapauksessa päätenyt vaihtoehtoon 4 a ja todennut, että asianomistajalla oli viivästyksen ajalta oikeus hyvityslaisa määrättyyn 1.500 euron korvaukseen, prejudikaattikysymyksen ratkaiseminen olisi aineellisesti muuttanut kärjäoikeuden ratkaisua - tai oikeastaan kumonnut sen - jolloin tässäkään tapauksessa ei enää olisi syytä arvioida A:n jatkokäsittelyluvan tarvetta kärjäoikeuden ratkaisuun, jonka korkeimman oikeuden ratkaisu olisi jo kokonaisuudessaan aineellisesti korvannut. Ajatus siitä, että päädyttyään vaihtoehtoon 4 a ja siis ratkaistuaan asian konkreettisesti, korkein oikeus myöntäisi jatkokäsittelyluvan ja palauttaisi asian hovioikeuteen, jotta se voisi tehdä samansisältöisen ratkaisun kuin korkein oikeus oli jo tehnyt, ei voine vastata lakiehdotuksen tarkoitusta.

Jatkokäsittelyluvan myöntämistä koskevan kysymyksen ”käsittelyn jatkaminen” saattaa siis joissakin tapauksissa tarkoittaa käytännössä vain sen *toteamista*, ettei jatkokäsittelylupaa ole tarvetta myöntää.

Ainoastaan sellaisessa tapauksessa, jossa korkein oikeus olisi ratkaistessaan prejudikaattikysymyksen todennut, että A:lla oli oikeus viivästymishyvitykseen, mutta hyvityksen määrästä ei olisi lausuttu vielä tässä vaiheessa, kysymys jatkokäsittelyluvan myöntämisestä olisi prejudikaattikysymyksen ratkaisemisen jälkeen nähdäkseni edelleen relevantti. Tällaisessa tapauksessa korkein oikeus myöntäisi jatkokäsittelyluvan ja palauttaisi asian hovioikeuteen, joka päättäisi hyvityksen määrän.

Ennakkopäätöskysymys (oikeudenkäymiskaari 30 a luku 7 §)

Oikeudenkäymiskaaren 30 a lukuun ehdotetaan lisättäväksi uusi 7 §, joka sisältää ennakkopäätöskysymystä koskevat säännökset. Ehdotetun pykälän 1 momentin mukaan kärjäoikeus ja hovioikeus voisivat päätöksellään siirtää korkeimman oikeuden ratkaistavaksi kysymyksen, joka koskee lain soveltamista sen käsiteltävänä olevassa asiassa. Säännös koskisi kaikkia yleisissä tuomioistuimissa käsiteltäviä lainkäyttöasioita.

Säännöstä sovellettaisiin yleisten tuomioistuinten lisäksi markkinaoikeudessa asioissa, joiden käsittelyyn sovelletaan oikeudenkäymiskaarta ja joissa muutosta markkinaoikeuden ratkaisuun haetaan oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetun lain 7 luvun 4 §:n mukaan korkeimmalta oikeudelta.

Ennakkopäätöskysymys ei voisi koskea abstraktia laintulkintakysymystä, kuten kysymystä siitä, onko jokin lain säännös yleisesti ristiriidassa perustuslain, unionin oikeuden tai Suomea sitovien kansainvälisten velvoitteiden kanssa. Korkeimman oikeuden ratkaistavaksi siirrettäisiin asian ratkaisun kannalta merkityksellinen konkreettinen kysymys, ”jonka korkein oikeus myös ratkaisisi soveltamalla lakia kyseisen asian tosiseikastoon” (s. 21). Toisaalta hallituksen esityksessä kuitenkin mainitaan, että ennakkopäätöskysymys voisi koskea esimerkiksi

todistustaakan jakoa (s. 21). Kysymys todistustaakan jaosta olisi nähdäkseni abstrakti, varsinkin jos hallituksen esityksessä todetuin (s. 20-21) tavoin lähdetään siitä, että ”ennakkopäätöskysymys olisi joka tapauksessa siirrettävä korkeimman oikeuden ratkaistavaksi ennen kuin siirtävä tuomioistuim on tehnyt riittäviä tosiseikastokysymyksiä koskevan näyttöratkaisunsa”. Ratkaistessaan kysymyksen todistustaakan jaosta korkein oikeus ei nähdäkseni voisi ratkaista näyttökysymystä konkreettisesti, koska näyttöä ei yleensä edes olisi otettu vastaan tai arvioitu.

Muutoksenhakutyöryhmän [muistiossa](#) oli todettu (s. 12), että rikosasiassa ennakkopäätöskysymys voisi koskea esimerkiksi sitä, saadaanko tiettyä todistetta hyödyntää. Tätä ei jostain syystä enää mainita hallituksen esityksessä esimerkkinä, vaikka tällaisen kysymyksen ratkaiseminen voisi ainakin joissain tapauksissa sopia ehdotettuun menettelyyn varsin hyvin. Esimerkiksi Anom-tyyppisessä asiakokonaisuudessa², jota käsiteltiin useissa eri oikeudenkäynneissä eri puolilla maata, olisi oikeuskäytännön yhtenäisyyden turvaamiseksi ollut tärkeää saada todisteiden hyödynnettävyyttä koskeva korkeimman oikeuden ratkaisu jo huomattavasti aikaisemmassa vaiheessa kuin ratkaisu [KKO 2023:14](#) saatiin.

Toisaalta todisteen hyödynnettävyyden arvioinnissa on usein kysymys myös siitä, mikä merkitys yksittäiselle todisteelle annetaan esitetyn näytön muodostamassa kokonaisuudessa. Toisin sanoen kysymys on siitä, voidaanko kiistanalaista todistetta pitää pääasiallisena näyttönä jutussa vai onko se vain muuta todistelua tukevaa näyttöä. Tämä arviointi saattaa ratkaista sen, voidaanko todistetta tai esimerkiksi peruutettua esitutkintakertomusta ([KKO 2013:25](#)) hyödyntää. Yksittäisen todisteen hyödynnettävyyden ratkaiseminen ennakkopäätöskysymyksenä ilman, että syytteen tueksi esitettyä näyttöä arvioitaisiin kokonaisuutena, saattaisikin sen vuoksi käytännössä olla vaikeaa ennakkopäätösmenettelyssä. Edellä todetusta huolimatta todisteiden hyödyntämistä koskevat kysymykset saattavat kuitenkin olla myös pistemäisen tarkastelun perusteella ratkaistavia ja siksi sopia ehdotettuun menettelyyn (esim. [Kouvolan HO 29.8.2012 nro 722](#)).

Hallituksen esityksestä ei käy selvästi ilmi, voisiko alemman tuomioistuimen esittämän ennakkopäätöskysymyksen konkreettinen ratkaiseminen jossakin tilanteessa tarkoittaa esimerkiksi sitä, että syyte korkeimmassa oikeudessa hylättäisiin ja muutoksenhakija vapautettaisiin rangaistuksesta ja korvausvastuusta vai toteaisiko korkein oikeus prejudikaattikysymyksen ratkaistessaan vain, ettei käräjäoikeudessa syyksi luettu (riidaton) menettely esimerkiksi täytä rikoksen tunnusmerkistöä (esim. [KKO 2015:32](#)³). Vastaava tilanne voisi olla käsillä myös esimerkiksi silloin, kun

² Kysymys oli FBI:n peiteoperaatiossa ns. Anom-puhelimista saatujen viestien hyödyntämisestä todisteina.

³ Kysymys oli siitä, oliko ajopiirturin määräaikaistarkastuksen tuottamuksellinen laiminlyönti laissa rangaistavaksi säädetty teko.

prejudikaattikysymys koskisi syyteoikeuden vanhentumista (esim. [KKO 2024:3](#)).

Syyteoikeuden vanhentumista koskevan ennakkopäätöskysymyksen osalta hallituksen esityksessä (s. 27) on ilmeisesti lähdetty siitä, että korkein oikeus voisi kysymyksen ratkaistessaan vain todeta päivän, jona syyteoikeuden vanhentumisen katsotaan alkaneen ja jättää syytteen mahdollisen hylkäämisen alemman tuomioistuimen tehtäväksi. Kysymys voisi siis olla samanlaisesta asetelmasta kuin edellä mainittuun ratkaisuun [KKO 2024:3](#) johtaneessa asiassa, jossa korkein oikeus on myöntänyt valitusluvan oikeudenkäymiskaaren 30 luvun 3 §:n 2 momentin nojalla rajoitettuna siihen kysymykseen, oliko syyteoikeus asiassa vanhentunut. Ratkaisunsa kohdassa 14 korkein oikeus on todennut kysymyksen osalta seuraavaa:

”A on julkaissut kirjoituksensa 15.10.2016, jolloin syytteessä tarkoitetut väitteet ovat tulleet sekä yleisön että B:n tietoon. Syyteoikeuden vanhentumisaika on siten alkanut 15.10.2016. Koska haaste on annettu A:lle tiedoksi 11.3.2020 eli myöhemmin kuin kahden vuoden kuluessa tekoajan päättymisestä, syyteoikeus teosta on vanhentunut. Syyte kunnianloukkauksesta on siten hylättävä vanhentuneena.”

Korkeimman oikeuden ratkaisun tuomiolauselmassa on edellä todettua vastaavasti todettu seuraavaa:

”Muutos hovioikeuden tuomioon:

A:han kohdistettu syyte kunnianloukkauksesta hylätään vanhentuneena.”

Mikäli vastaavan ennakkopäätöskysymyksen esittäisi ehdotetun lain voimassa ollessa esimerkiksi hovioikeus, korkein oikeus ei siis kuitenkaan ilmeisesti etenisi syytteen hylkäämiseen asti vaan lopettaisi ratkaisunsa kirjoittamisensa edellä siteerattujen perustelujen kohdan 14 kahteen ensimmäiseen virkkeeseen, minkä jälkeen hovioikeuden tulisi jatkaa perusteluja ja hylätä syyte omalla tuomiolauselmallaan.

Hallituksen esityksen (s. 27) mukaan ”olisi kysymyksen siirtäneen tuomioistuimen asiana ratkaista juttu korkeimman oikeuden ratkaisun jälkeen” sellaisessakin tapauksessa, jossa korkein oikeus olisi ratkaisussaan todennut, ettei kysymyksen esittäneellä tuomioistuimella ollut toimivaltaa tutkia asiaa. Vaikka korkein oikeus olisi siis todennut, että kanne on jätettävä tutkimatta, tämä ei vielä riittäisi vaan alemman tuomioistuimen tulisi vielä erikseen jättää kanne tutkimatta.

Kuten edellä on jo todettu, hallituksen esityksessä (s. 21) on korostettu sitä, ettei ennakkopäätöskysymys voi koskea abstraktia laintulkintakysymystä, vaan korkeimpaan oikeuteen siirrettäisiin vireillä olevan lainkäyttöasian ratkaisun kannalta merkityksellinen konkreettinen kysymys, jonka korkein oikeus myös ratkaisee soveltamalla lakia kyseisen asian tosiseikastoon. Kuitenkin korkeimman oikeuden olisi ennakkopäätöskysymystä

ratkaistessaan hallituksen esityksen (s. 22) mukaan syytä kiinnittää huomiota siihen, ettei se käyttämillään ilmaisuilla riko syyttömyysolettamaa.

Nähdäkseni korkeimmassa oikeudessa voisi ehdotetussa menettelyssä olla kysymys esimerkiksi siitä, täyttääkö tunnustettu menettely rikoksen tunnusmerkistön (esim. [KKO 2005:10](#)). Tällaista kysymystä ei nähdäkseni voida ”konkreettisesti” ratkaista ottamatta kantaa syyllisyyteen. Mikäli korkein oikeus vain toteaisi, että alemman tuomioistuimen siirtopäätöksessä kuvattu menettely, mikäli se pitää paikkansa, täyttää rikoksen tunnusmerkistön, korkein oikeus ei ratkaisisi asiaa konkreettisesti vaan samalla tavoin abstraktisti kuin Euroopan unionin tuomioistuin antaessaan ratkaisun ennakkoratkaisupyyntöön.

Ennakkopäätöskysymyksen korkeimpaan oikeuteen siirtänyt tuomioistuin ei hallituksen esityksen mukaan (s. 23) voisi peruuttaa tekemäänsä päätöstä asian siirtämisestä. Kiinnitän kuitenkin huomiota siihen, että esimerkiksi tilanteessa, jossa syyttäjä on peruuttanut syytteensä tai asianomistaja luopunut korvausvaatimuksestaan, jota ennakkopäätöskysymys koskee, tuntuisi itsestään selvältä, että alemman tuomioistuimen tulisi ensi tilassa ilmoittaa asian jäämisestä sillensä ja peruuttaa asian siirtäminen korkeimpaan oikeuteen. Hallituksen esityksessä tarkoitettaneen sitä, että tuomioistuin ei voi peruuttaa siirtämistä vain tultuaan toisiin ajatuksiin ennakkopäätöskysymyksen siirtämisen tarpeellisuudesta.

Hallituksen esityksessä (s. 23–24) annetaan huomattava merkitys asianosaisen määräämisperiaatteelle ja jopa katsotaan, että rikosasioissa painavakaan yleinen tarve saada ennakkopäätös jostakin kysymyksestä ”ei tyypillisesti” oikeuttaisi ryhtymään viivästyksen aiheuttavaan menettelyyn vastoin asianosaisen tahtoa. Mielestäni tuomioistuimen harkinnan ei kuitenkaan ennakkopäätöskysymyksen siirtämisessä tulisi poiketa siitä, mikä merkitys asianosaisten kannanotoille annetaan esimerkiksi pohdittaessa jatkokäsittelyluvan tai valitusluvan myöntämistä vastapuolen vastustuksesta huolimatta. Jos käsillä on hyvä ennakkopäätöskysymys, valituslupa myönnetään vastapuolen vastustuksesta huolimatta, vaikka lopullisen ratkaisun saaminen samalla viivästyykin. Saman ajattelutavan tulisi soveltua kaikkiin niihin menettelyihin, joiden lopputuloksena on koko oikeusyhteisöä palveleva prejudikaatti.

Hallituksen esityksessä (s. 15) on päädytty arvioon, jonka mukaan muutoksenhakumenettelyä olisi 1900-luvun aikana systemaattisesti ja pitkäjänteisesti kehitetty siihen suuntaan, että asianosaiset saavat määrätä muutoksenhausta. Tämä saattaa pääosin pitää paikkansa, mutta totean kuitenkin, että esimerkiksi hovioikeuden pääkäsittelyjen toimittamisen osalta usein toistuva tilanne 1990-luvun lainmuutosten jälkeen oli se, että molemmat asianosaiset toivoivat, että asia ratkaistaisiin hovioikeudessa kirjallisen aineiston perusteella eikä pääkäsittelyä toimitettaisi. Tässä varsin usein toistuneessa tilanteessa asianosaisten mielipiteillä ei kuitenkaan katsottu olevan merkitystä, jos hovioikeuden (tai korkeimman oikeuden) mielestä asiassa oli kysymys osaksikin henkilötodistelun uskottavuuden

arvioinnista. Määräämisperiaatteen merkitys ei käytännössä välttämättä muissakaan prosessuaalisissa valinnoissa ole niin suuri kuin hallituksen esityksen perusteella voisi kuvitella.

Ennakkopäätöskysymyksen käsittely KKO:ssa (oikeudenkäymiskaari 30 a luku 9 §)

Jos ennakkopäätöskysymys otetaan ratkaistavaksi korkeimmassa oikeudessa, sovelletaan lakiehdotuksen mukaan soveltuvien osin oikeudenkäymiskaaren 30 luvun säännöksiä. Mainittu luku sisältää kuitenkin säännökset sekä korkeimman oikeuden toisena että kolmantena oikeusasteena käsittelemien asioiden käsittelystä, joten pelkkä yleinen viittaus 30 lukuun näyttää ongelmallisen väljältä. Esimerkiksi preklusion osalta rikosasioissa on olennainen ero siinä, rinnastuuko ennakkopäätöskysymyksen käsittely toisen vai kolmannen asteen juttuun korkeimmassa oikeudessa. Toisen asteen rikosasiassa voidaan oikeudenkäymiskaaren 30 luvun 7 §:n 1 momentin estämättä esittää uutta todistelua toisin kuin kolmannen asteen jutuissa⁴.

Hallituksen esityksen mukaan (s. 26) korkein oikeus voisi tarvittaessa toimittaa ennakkopäätöskysymystä käsitellessään oikeudenkäymiskaaren 30 luvun 20 §:n nojalla suullisen käsittelyn, mutta suullista todistelua ei tässä menettelyssä olisi tarkoitus ottaa vastaan. Toisaalta hallituksen esityksessä (s. 22) mainitaan kuitenkin esimerkkinä menettelyyn sopivasta asiasta kysymys siitä, onko huumausainerikosta koskevassa asiassa syytteessä tarkoitettua huumausainetta pidettävä rikoslain 50 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitettuna erittäin vaarallisena huumausaineena. Vaikka kysymys huumausaineen vaarallisuudesta perinteisesti ratkaistaan kirjallisten asiantuntijalausuntojen pohjalta, myös suullisella todistelulla esimerkiksi satunnaisten ja jatkuvan käytön kerta-annosten suuruudesta sekä erilaisten käyttötapojen yleisyydestä voi olla asian arvioinnissa merkitystä. Jos asianosainen haluaa esittää suullista todistelua tällaisista seikoista tai kuulla asiantuntijalausuntojen laatijoita tai muitakin asiantuntijoita suullisesti, tätä tuskin voidaan evätä pelkästään sillä perusteella, että kysymys on ennakkopäätöskysymyksen käsittelystä korkeimmassa oikeudessa.

Ehdotetun lainkohdan mukaan korkeimman oikeuden olisi tehtävä päätös ennakkopäätöskysymyksen ratkaistavaksi ottamisesta ja ratkaistava ennakkopäätöskysymys ”ilman aiheetonta viivytystä”. Samaa ilmaisua on käytetty myös ehdotetussa kantelun ratkaisemista koskevassa säännöksessä (30 a luvun 8 §). Ehdotettu ilmaisu ”ilman aiheetonta viivytystä” ei nähdäkseni toisi mitään lisää siihen, mitä jo sisältyy tuomioistuinten asianmukaiseen toimintaan. Perustuslain 21 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsiteltyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa.

⁴ Ks. Välimäki, Pertti: Preklusiosta korkeimmassa oikeudessa, Oikeustiede - [Jurisprudentia XLIX:2016](#), s. 303

Tuomioistuinten valtiosääntöisen riippumattomuuden ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin turvaamisen vuoksi lainsäädännössä on suhtauduttu pidättyväisesti siihen, että tuomioistuinten ratkaisutoiminnalle asetetaan määräaikoja (ks. [PeVL 15/2021 vp](#), kohta 11). Pidättyväisyyden taustalla on nähdäkseni ajatus siitä, että liian lyhyillä määräajoilla voitaisiin esimerkiksi joissain tapauksissa estää syyksilukevien tai muuten epätoivottujen ratkaisujen antaminen poliittisten vallanpitäjien kannalta kiusallisissa asioissa. Mikäli tuomioistuimen ratkaisut olisi annettava hyvin lyhyissä määräajoissa, syytteitä ei nimittäin välttämättä ehdittäisi käsitellä syyttömyysolettaman kumoamisen edellyttämällä tarkkuudella ja ne olisi epäselväksi jäävässä tilanteessa hylättävä (in dubio pro reo).

Ennakkopäätöskysymysmenettelyssä korkeimman oikeuden rooli olisi ennen muuta se, että se voisi halutessaan tehokkaasti edistää sekä muussa tuomioistuimessa vireillä olevaa oikeudenkäyntiä että yleistä oikeudenhoitoa antamalla käsillä olevasta oikeuskysymyksestä prejudikaatin kenties vuosia aikaisemmin kuin se muuten voisi tehdä. Kun kysymyksen saattaisi korkeimman oikeuden ratkaistavaksi nimenomaan toinen itsenäinen ja riippumaton tuomioistuin, en näkisi määräajan asettamista korkeimmalle oikeudelle tuomioistuimen riippumattomuutta vaarantavana seikkana. Pikemminkin lähtisin siitä, ettei tällaisessa tuomioistuinten väliseen asian siirtoon perustuvassa järjestelyssä olisi estettä määräajan asettamiselle ainakaan ennakkopäätöskysymyksen ratkaistavaksi ottamista koskevan päätöksenteon osalta. Ensimmäisen vaiheen päätöksentekohan tapahtuisi korkeimmassa oikeudessa samanlaisessa suhteellisen kevyessä menettelyssä kuin valitusluvan myöntäminen eli lähtökohtaisesti kahden jäsenen kokoonpanossa.

Esimerkiksi kolmen kuukauden määräaikaa, jota lausuntopalautteissa on esitetty, voitaisiin pitää varsin kohtuullisena takarajana sille, että korkein oikeus päättää, ottaako se ennakkopäätöskysymyksen ylipäätensä ratkaistavakseen, ja itse ennakkopäätöskysymys tulisi ratkaista esimerkiksi ”viivytyksettä”.

Oikeusasiamies
Petri Jääskeläinen

Esittelijäneuvos
Jarmo Hirvonen

Asiakirja on hyväksytty sähköisesti asianhallintajärjestelmässä.